

10 wykładów na 50-lecie – komunikat poświęcony wydarzeniu naukowemu z prezentacją streszczeń wykładów dziesięciorga prelegentów

Złoty jubileusz Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW, który obchodziliśmy w 2022 roku, stał się okazją do zorganizowania na Wydziale Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego konferencji naukowej pt. *Polskie szkoły lingwistyki stosowanej – historia, status, perspektywy* (18-19.11.2022, program dostępny pod adresem <http://jubileusz-ils.wls.uw.edu.pl/program-konferencji>).

Inną formą uczczenia pięćdziesięciolecia ILS była seria wykładów online, przygotowanych przez wybitnych uczonych – niekwestionowane autorytety w dyscyplinach, w których prowadzone są badania naukowe w Instytucie. Koordynatorką projektu była dr hab. Agnieszka Leńko-Szymańska. Wykłady, wygłoszone w różnych językach kierunkowych ILS (angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, rosyjski), były tłumaczone symultanicznie na język polski (niektóre także na polski język migowy) przez studentów, absolwentów i pracowników Instytutu. Tematyka wystąpień była bardzo różnorodna, obejmowała zarówno refleksję nad przeszłością, jak i nad najnowszymi tendencjami badawczymi, technologiami oraz wyzwaniem stojącymi przed językoznawstwem dziś i w przyszłości.

Serię zapoczątkował wykład **profesor Pilar Orero** z Katedry Tłumaczeń Pisemnych i Ustnych oraz Studiów Azji Wschodniej Uniwersytetu Autonomicznego w Barcelonie. W wystąpieniu pod tytułem *El block-chain como facilitador de la ecomomía circular en la accesibilidad a los medios (Blockchain jako instrument ułatwiający dostępność mediów w gospodarce o obiegu zamkniętym)* badaczka wskazała różnorodność technologiczną tworzenia napisów, omówiła ich atrybuty estetyczne

i rolę w rozwoju narracji, podkreśliła specyficzne kompetencje tłumaczy audiowizualnych oraz ich niezbywalne prawa autorskie i możliwości ich ochrony w kontekście programu MediaVerse, finansowanego przez UE z projektu Horizon2020.

Profesor Anthony Pym z Uniwersytetu w Melbourne (School of Languages and Linguistics) w wykładzie pt. *Rebranding Translation (Rebranding tłumaczenia)* mówił o zróżnicowaniu trendów badawczych oraz o narastających podziałach w przekładoznawstwie, o stałym poszerzaniu zakresu pojęcia przekładu przy jednoczesnym braku zainteresowania czystym językoznawstwem – podczas gdy potrzeba komunikowania się w wielu językach wciąż rośnie, a większość klasycznych modeli przekładu wywodzących się z zachodniej kultury tekstów pisanych nie jest już adekwatna. Na podstawie badania problemów komunikacji w dobie pandemii autor doszedł do wniosku, że nastąpiła zasadnicza zmiana nie tylko środowiska przekładu (wielojęzyczne miasta, a nie odrębne kraje), lecz również medium (nie tylko języki naturalne w odmianie pisanej, lecz również słowo mówione i przekaz multimedialny). Ponadto stwierdził, że nie istnieje akademicka opozycja pomiędzy uczeniem się języka a tłumaczeniem, obecnym wszak w kształceniu językowym dorosłych. W kontekście terażniejszości i przyszłości Anthony Pym podkreślił, że tłumaczenie automatyczne nie powinno być traktowane w opozycji do tłumaczenia wykonywanego przez człowieka: istotne jest optymalne wykorzystanie postępu w automatyzacji procesu przekładu. Zmienia to spojrzenie na koncepcję zawodu tłumacza, którą autor postrzega jako szeroko rozposzechnioną, twórczą działalność społeczną.

Przekład ustny był tematem wystąpienia *Aspects historiques, sociologiques et techniques de l'évolution de la traductologie de l'interprétation (Historyczne, socjologiczne i techniczne aspekty ewolucji badań nad przekładem ustnym)*, zaprezentowanego przez **profesora Daniela Gile'a** z Uniwersytetu Paris Sorbonne Nouvelle. Omawiając historię kształtowania się paradygmatów badań nad przekładem ustnym, początkowo raczej niezależnych od *Translation Studies*, autor zwrócił uwagę na zmiany, które zaszły w latach 90., kiedy to nastąpiło zbliżenie do klasycznych badań uniwersyteckich oraz otwarcie na nauki kognitywne i społeczne, sprzyjające interdyscyplinarności. Zdaniem badacza istotną rolę w kształtowaniu *Interpreting Studies* odegrała także ewolucja umiejętności technicznych naukowców, które wywodzą się z praktyki tłumaczenia, a nie z kontekstu czysto akademickiego.

W nurcie kognitywnym sytuują się badania, które przedstawiła w swoim wykładzie pt. *Exploring Cognitive Processes in Dialogue Interpreting (Badanie procesów poznawczych w tłumaczeniu dialogowym)* **profesor Elisabet Tiselius** z Uniwersytetu Sztokholmskiego (Institute for Interpreting and Translation Studies, Department of Swedish Language and Multilingualism). Badaczka omówiła wyniki projektu poświęconego zasobom pamięci roboczej, obciążeniom poznawczym i wydajności poznawczej oraz sprawności językowej tłumaczy dialogowych, badanych za pomocą różnorodnych testów oraz *eye trackingu*. Jak podkreśliła Elisabet Tiselius, przedstawione badanie może stanowić punkt wyjścia dla przyszłych prac nad wymiarem poznawczym przekładu dialogowego.

Profesor Nick Ellis z Uniwersytetu Michigan (English Language Institute) wygłosił wykład pt. *'What She Said': Usage-Based Approaches to Language Cognition, Translation, and Interpretation* („*Tak, jak mówiła*”). *Oparte na uzusie podejście do poznania językowego, przekładu pisemnego i przekładu ustnego*). Badacz podkreślił rolę doświadczeń językowych jednostki na wszystkich etapach życia w kształtowaniu jej kompetencji językowych, wskazał podstawowe cechy poznania językowego (ucieleśnienie, enaktywizm, osadzenie w środowisku, enkulturację). Odwołując się do prac innych badaczy, zwrócił uwagę na społeczny, zintegrowany i dynamiczny charakter języków – kwintesencję poznania rozproszonego. Ponadto zaakcentował wagę w badaniach nad przekładem czynników, jakimi są empatia i emocje, szczególnie w kontekście powodzenia komunikacyjnego: wrażliwy tłumacz, który opanował podstawy poznania w dwóch językach, może domniemywać, że komunikacja z jego udziałem przebiegała adekwatnie.

Stan obecny, perspektywy i postulaty dotyczące studiów nad przyswajaniem języka w świetle badań korpusowych były tematem kolejnego wykładu, który wygłosił **profesor Tony McEnery** z Lancaster University (Department of Linguistics and English Language). W swoim wystąpieniu pt. *Discourse, Language Learning and Learner Corpora (Dyskurs, przyswajanie języka i korpusy uczniowskie)* autor zwrócił uwagę na dominację języka pisanego w korpusach uczniowskich, co uniemożliwia ich efektywne wykorzystanie w badaniach nad pragmatyką interakcyjną. Z uwagi na niewielkie korpusy uczniowskie języka mówionego jego badania są prowadzone stosunkowo rzadko, a w literaturze przedmiotu niemal nie istnieje analiza makrostruktur pragmatycznych, w których zorganizowane są znaczniki dyskursu i akty mowy. Tymczasem opanowanie takich struktur

wydaje się bezpośrednio wpływać na kształtowanie zdolności uczących się języka drugiego do prowadzenia interakcji dialogowej.

Z kolei **profesor Michał Krzyżanowski** z Uniwersytetu w Uppsali (Department of Informatics and Media) w wykładzie pt. *Analysing Discursive Shifts: Critical Discourse Studies in/and Exploration of Discourse and Social Change (Analiza zmian dyskursywnych: krytyczne badania nad dyskursem a eksploracja dyskursu i zmiany społecznej)* skupił się na sformułowanym w tytule pojęciu w kontekście studiów nad relacją między dyskursem i przemianami społecznymi. Idea zmian dyskursywnych w ujęciu autora umożliwiła między innymi zbadanie specyficznych, kontekstowo zależnych reakcji różnych aktorów społecznych na dynamikę przemian społecznych, politycznych i gospodarczych (postrzeganą jako stopniowa zmiana lub jako „kryzysy” o różnym charakterze). Badacz omówił możliwości zastosowania pojęcia zmian dyskursywnych w krytycznej dekonstrukcji dyskursów – nośników normalizacji współczesnej polityki wykluczenia (na podstawie dyskursu wokół tzw. kryzysu imigracyjnego w Europie od 2014 roku). Wskazał ponadto, jak szersza perspektywa zmian dyskursywnych sprzyjała badaniom zróżnicowanej dynamiki dyskursów publicznych i ich diachronicznemu przenikaniu do polityki i reżimów wykluczenia (na przykładzie wybranych krajów, m.in. Polski, Szwecji i Wielkiej Brytanii). Podkreślił przy tym silnie osadzoną w mediacji naturę dynamiki dyskursu. Ujęcie to pozwala na analizę i interpretację rozprzestrzeniania się moralnych panik związanych z imigracją w szeroko rozumianej wyobraźni społecznej.

Stosunkowo młody obszar przekładoznawstwa – badania nad tłumaczeniem języka migowego – zaprezentowała **profesor Jemina Napier** z Heriot-Watt University w wykładzie pt. *An Overview of the Transformation of Sign Language Interpreting as Profession & Research, & Sign Language Interpreting Studies as a Transformative Field (Transformacja tłumaczenia języka migowego jako zawodu i dziedziny badań oraz translatoryka migowa jako dziedzina transformatywna)*. W ujęciu badaczki paradygmat transformatywny, skupiony na doświadczeniach społeczności zmarginalizowanych, łączący wyniki badań z działaniami mającymi na celu dokonanie zmian społecznych, ma odniesienie do translatoryki migowej. Argumentem przemawiającym za takim postrzeganiem owych badań są nowe koncepcje dotyczące komunikacji, interakcji i różnorodności językowej rozwijające się w tym obszarze, które wpłynęły na szeroko rozumiane przekładoznawstwo ogólne. Autorka dokonała przeglądu badań

nad tłumaczeniem języka migowego z perspektywy ich transformacji pod względem zawodowym i naukowym, podzieliła się także swoją osobistą, transformatywną historią badawczą oraz jej implikacjami dla szerszego kontekstu przekładoznawstwa.

Badanie dyskursu medialnego było tematem wykładu *Eine diskurs- und ökolinguistische Fallstudie zur medialen Berichterstattung über „Verkehrsunfälle“* (*Dyskursywne i ekolingwistyczne studium przypadku na temat doniesień medialnych o „wypadkach drogowych”*) wygłoszonego przez **profesora Martina Reisigla** z Uniwersytetu Wiedeńskiego (Instytut Językoznawstwa). Badacz zwrócił uwagę na to, że sposób, w jaki w dyskursach medialnych przedstawia się masowy transport indywidualny i transport publiczny, jest wyrazem perspektywy samochodocentrycznej. Ukazał krytyczne spojrzenie na tę perspektywę na licznych przykładach relacji na temat wypadków drogowych w austriackich dziennikach. Autor omówił założenia teoretyczne i metodologiczne interdyscyplinarnego projektu badawczego mającego na celu stworzenie kompasu językowego (<https://sprachkompass.ch>) z praktycznej perspektywy dyskursywnej i ekolingwistycznej, adresowanego do osób tworzących relacje medialne oraz policyjne o ruchu drogowym, a zwłaszcza o kolizjach.

Ostatni wykład w cyklu jubileuszowym wygłosiła **profesor Ivana Čeňková** z Uniwersytetu Karola w Pradze (Instytut Badań nad Przekładem na Wydziale Humanistycznym). W prezentacji pod tytułem *Terra incognita, или почему восточные (русские) теории устного перевода до сих пор неизвестны на Западе* (*Terra incognita, czyli dlaczego wschodnie (rosyjskie) teorie przekładu ustnego do tej pory pozostają nieznanne na Zachodzie*) autorka dokonała przeglądu głównych kierunków badań i modeli teoretycznych w dziedzinie przekładu ustnego w Związku Radzieckim i w Rosji od lat 60. do chwili obecnej, przeprowadzając paralele z badaniami na Zachodzie w tym samym okresie. Autorka podkreśliła, że często badania te były bardziej zaawansowane i bardziej ugruntowane niż w Europie Zachodniej, wskazała zarazem przyczyny ich niedostatecznego rozpropagowania. W tym kontekście przedstawiła sylwetki i dokonania najwybitniejszych teoretyków i praktyków tłumaczenia symultanicznego (G.W. Czernow, A.F. Szyriajew, Z.D. Lwowskaja) oraz konsekwentnego (R.K. Minjar-Bieloruczew), a także twórców koncepcji ogólnych przekładu (W.N. Komissarow, A.D. Szwejcer). W wykładzie znalazło się również miejsce dla ważnych rosyjskojęzycznych czasopism fachowych i naukowych poświęconych przekładowi ustnemu.

Nagrania wszystkich (z wyjątkiem jednego) wykładów dostępne są na podstronie <https://50-lecie.ils.uw.edu.pl> – w oryginalnej wersji językowej, w tłumaczeniu na język polski, a w kilku przypadkach również w tłumaczeniu na PJM. Serdecznie zapraszamy do ich obejrzenia oraz do wykorzystywania w charakterze materiałów dydaktycznych.

Anna Szczęsny
ILS UW